

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
VIII. Dizi – Sayı 13^b

XVI. TÜRK TARİH KONGRESİ

Ankara: 20-24 Eylül 2010

KONGREYE SUNULAN BİLDİRİLER
II. CİLT

ORTA ASYA VE KAFKASYA TARİHİ

ANKARA
2015

UZUN HASAN DEVRİ AKKOYUNLU-MEMLUK İLİŞKİLERİ

TOFİQ NECEFLİ *

ÖZET

15. yüzyılın birinci yarısında bölgedeki jepolitik durumun gerginleşmesi Akkoyunlu-Memluk ilişkilerini, bazen iyi yönde etkilemiş, bazen de keskinleştirerek kötüleştirmiştir. Akkoyunlu Kara Osman ve onun evlatları devrinde iki devlet arasındaki ilişkiler her zaman iyi gitmemiş, ortaya çıkan siyasi olayların durumuna göre sık sık değişmiştir.

Akkoyunlu ve Memluk devletleri arasında siyasi üstünlük mücadelesinin esas yeri Güney-Doğu Anadolu toprakları olmuştur. Uzun Hasan (1453–1478) devrinde güçlü hale gelen Akkoyunlu Devleti ile Memluklar arasındaki bu üstünlük mücadelesi daha da derinleşmiştir. Burada iki devletin çıkarları doğrultusunda giden mücadeleleri, iyi yönde olan ilişkilerin bozulmasına getirip çıkarmıştır.

Akkoyunlu-Memluk Devleti ilişkileri dönemin olaylarına bağlı olarak inişli çıkışlı bir şekilde devam etmiştir. Yine siyasi beklentilere dayalı olan bu ilişkileri Osmanlı Devleti'nin de bölgede yürüttüğü dengeli politikası etkilemiştir. Güney-Doğu Anadolu'da siyasi güce sahip olmak uğrunda yaşanan bu üçlü mücadelede bazen Osmanlı Devleti'ne karşı Akkoyunlu-Memluk devletleri ittifak etse de, bazen de bu iki devletin siyasi beklentilerinin çatışması söz konusu olmuştur.

Anahtar kelimeler: Akkoyunlu, Memluk Devleti, Uzun Hasan, Sultan Kayıtbay, Tebriz, Kahire.

* Doç. Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Tarih Enstitüsü Başkan Yardımcısı,
Bakü/Azerbaycan-tofig-nacafli@rambler.ru

AGHGOYUNLU AND MEMLUK RELATIONS IN THE REIGN OF LONG HASAN

ABSTRACT

The increasing tension in geopolitical situation in the region sometimes affected the relations between Aghgoyunlu and Memluk in the positive way and sometimes vice versa in the first half of the 15th century. In the reign of Aghgoyunlu Kara Osman and his sons the relations between two countries were not always good, often changed because of political events.

The main place of struggle for political privilege between Aghgoyunlu and Memluk states was South East Anatolia lands. As the result of the struggle for these lands, the form of relations, like that of interests, changed. This struggle for the privilege reinforced in the reign of Long Hasan (1453 - 1478) when Aghgoyunlu state became strong.

The relations between Aghgoyunlu and Memluk states fluctuated because of the events of that time. At the same time, the balanced policy of the Ottoman empire in this region affected these interest based relations. In the south east Anatolia Aghgoyunlu and Memluk states sometimes allied against the Ottoman Empire and sometimes their political interests clashed.

Key words: Aghgoyunlu, Memluk State, Long Hasan, Sultan Kayıtbay, Tabriz, Cairo.

Giriş

Akkoyunlu ve Mısır Memluk Devleti arasındaki ilişkiler 14. yüzyılın sonunda başlamıştır. Bu ilişkilerin bazen düşmanlık, bazense dostluk niteliğinde olduğu söylenebilir. Akkoyunlular Timur'un müttefiki olarak Memluklara karşı savaşlara katılmışlarsa da Timuruların yenilgisi sonucunda Memluklar, Akkoyunlu Kara Osman Bey'i sadece Diyarbakır ve civar bölgelerine hükmetme zorunda bırakmıştır. Akkoyunlular Kara Osman Bey'in zamanında dönemin en büyük devletlerinden biri olan Memluk Sultanlığı ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmışlarsa da bazen bu ilişkilerin zora girdiği ve iki devlet arasında soğuk ilişkiler yaşandığı görülmüştür.¹

Kara Osman Bey'in 1435'te ölümünden sonra onun yerine Ali Bey geçti. Fakat Ali Bey'in Akkoyunlular üzerindeki hükümdarlığını kardeşi Hamza Bey, Erzincan ve

¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, TTK Yay., 1969, s. 189.

Kemah hâkimi Yakub Bey ve oğlu Cafer kabul etmedi. Bu dönemde Karakoyunlu İskender'i takip ederek Erzurum'a gelen Şahruh'un oğlu Muhammed Cuki Mirza, Kara Osman Bey'in varisi olarak Ali Bey'in Diyarbakır'da güçlenmesini sağladı. Şehzade Cuki Mirza'ya göre Kara Osman Bey Ali Bey'e hakimiyet nişanesi olan altın kemerli kılıç ve giysi vererek Akkoyunlu yönetimini ona devretmişti.²

Akkoyunlu Beyliği'nde Hamza Mirza'ya karşı Ali Bey'in oğulları mücadele yapmaya başladı. Cihangir Mirza ise amcasına karşı mücadelede Mısır Sultanı'nın yardımını almak için kardeşi Uzun Hasan'la birlikte Kahire'ye gitmişti. Bu görüşte Memluk Sultanı tarafından saygıyla karşılanan Cihangir Mirza ve Uzun Hasan'a değerli hediyeler ile üç bin Eşrefi para da bağış yapılmıştır. Memluk Sultanı, önceki savaşları dikkate alarak tekrar Diyarbakır'a yürüyüş etmek niyeti olmadığı için Cihangir Mirza'ya komutanlarından Sultan İrfan'ı vererek onu Hamza Bey üzerine savaşa gönderdi.³

Cihangir Mirza'nın 1444 yılında Akkoyunlu hâkimiyetini ele geçirmesinden sonra Akkoyunlu-Memluk ilişkilerinde gerginlik artmaya başladı. Bunun sonucu olarak 1450'de Cihangir Mirza'nın Karakoyunlu Rüstem Tarhan'a yenildiği zaman, Memluklardan barınmak için izin istemesine rağmen, buna izin verilmemiştir. Ayrıca Erzincan'ı muhafaza eden Akkoyunluların ve onları izleyen Karakoyunluların Haleb'i işgal edecekleri haberi ciddi paniğe neden olduğu için, Memluk Sultanı'nı Akkoyunlular üzerine harekete geçmeye mecbur etmiştir. Fakat aynı yıl Temmuz ayında Cihangir'in amcası Kasım'ın Kahire'ye gidişi Memluk Sultanı'nı bu niyetinden vaz geçirmiştir. Memluk Sultanı, kardeşlerden Kasım Bey'i Urfa'ya vali tayin ederek, onu Cihangir Mirza üzerine yürüyüşe zorlamıştır.⁴ Bu durumda Cihangir Mirza yeniden Memluk Sultanı'nın desteğini kazanmak için annesi Saray Hatun'u Memluk hükümdarı Çakmak'ın yanına göndermiştir. Yolda iken Saray Hatun'u Haleb naibi durdurarak onu geri dönmeye ikna etmişti. Bu durum Memluk Sultanı'na iletdikten sonra Saray Hatun'un Haleb'e ve oradan da Şam üzerinden Kahire'ye gönderilmesi istenmişti. Fakat kaynaklarda Saray Hatun'la Memluk Sultanı arasında yapılan anlaşmalar hakkında her hangi bir bilgi bulunmamaktadır.⁵ Ayrıca, bu dönem Akkoyunlularla Karakoyunlular arasındaki çatışmanın ileri boyuta varması ve Cihangir Mirza'nın Cihanşah'la barış noktasında bir araya gelmesi, Uzun Hasan'ın rızası olmadığından onu kardeşine karşı çıkmasına sevk etmiştir.

² Tihrani Ebubekr, *Kıtabı- Diyarbekriyye*, Fars dilinden çeviren, ön söz, yorumlar Rahile Şükürovanındır, Bakü, Elm, 1998, s. 83.

³ İlhan Erdem, Kazım Paydaş, *Akkoyunlu Devleti Tarihi. Siyaset-Teşkilat-Kültür*, Birleşik Yayınevi, Ankara, 2007, ss. 74-75.

⁴ *Aynı eser*, s. 78.

⁵ John E.Woods, *Akkoyunlular, Aşiret, Konfederasyon, İmparatorluk. 15. Yüzyıl Türk-İran Siyaseti Üzerine Bir İnceleme*, Çeviren: S. Özbudun, İstanbul, Milliyet Yay., 1993, s. 170-171; Erdem, Paydaş, *a.g.e.*, ss. 78-79.

UZUN HASAN DÖNEMİ AKKOYUNLU-MEMLUK DEVLETİ İLİŞKİLERİ

15. yüzyılın birinci yarısında bölgedeki jepolitik durumun gerginleşmesi Akkoyunlu-Memluk ilişkilerini, bazen iyi, bazen de kötü yönde etkilemiştir. Akkoyunlu Kara Osman ve onun evlatları devrinde iki devlet arasındaki ilişkiler her zaman iyi gitmemiş, ortaya çıkan siyasi olayların durumuna göre sık sık değişmiştir. Bu iki devlet arasındaki bazen iyi, bazen de kötü giden ilişkileri yakından ilgilendiren en önemli etken ise, Osmanlı Devleti'nin bölgede yürüttüğü dengeli dış politikası olmuştur.

Akkoyunlu ve Memluk devletleri arasında siyasi üstünlük mücadelesinin esas yeri Güney-Doğu Anadolu toprakları olmuştur. Uzun Hasan (1453–1478) devrinde güçlü hale gelen Akkoyunlu Devleti ile Memluklar arasındaki bu üstünlük mücadelesi daha da derinleşmiştir. Burada iki devletin çıkarları doğrultusunda giden mücadeleleri, iyi yönde olan ilişkilerin bozulmasına getirip çıkarmıştır.

Timurlu Devleti'nin sultanı Babur'un Irak Acemi ve Fars bölgesini ele geçirmek için Rey'e doğru ilerlemesi, Karakoyunlu Cihanşah'la Akkoyunlu Cihangir Mirza arasındaki mücadeleye geçici de olsa araverdi. Cihanşah'ın barış teklifini kabul eden Cihangir Mirza, bu kararla razılaşmayan kardeşi Uzun Hasan'la savaşa başladı. Böylece, Akkoyunlularla Karakoyunlular arasındaki çatışmanın ileri boyuta varması ve Cihangir Mirza'nın Cihanşah'la barış noktasında bir araya gelmesi, Uzun Hasan'ın rızası olmadığından onu kardeşine karşı çıkmasına sevk etmiştir. Eylül 1452'de Cihangir Mirza'nın Diyarbakır'ı terk etmesi, Uzun Hasan'ın işini kolaylaştırdı. Sonuçta Uzun Hasan, 1452 yılının yazında Diyarbakır'da kuvvetlenmeyi başardı⁶. Uzun Hasan Diyarbakır'ı aldıktan hemen sonra Kahire'ye bağlılığını bildirmek için kalenin anahtarlarını Memluk Sultanı Çakmak'a gönderdi. Sultan Çakmak bu durum karşısında onu Diyarbakır valisi olarak tanıdı. Memluk Sultanı'nın yaptığı bu hamlesi, Cihanşah'la Cihangir Mirza'nın altı ay önce gerçekleştirdikleri barış antlaşmasına bir cevap niteliğinde idi⁷.

Memluk kaynaklarına istinad eden İlhan Erdem'e göre Uzun Hasan 1453 yılının Ocak ayında kendi adamlarını Kahire'ye göndermiştir⁸. Bu olay Uzun Hasan'ın Diyarbakır'ı ele geçirmesinin 1453'te değil, 1452 yılında olduğunu bir daha kanıtlamaktadır. Bu tarihin gerçekliğini diğer Memluk kaynaklarını kullanan John Woods da kabul etmektedir⁹.

⁶ Woods, *a.g.e.*, s.145; Faruk Sümer, "Az Tanınmış Bir Türk Hükümdarı Uzun Hasan Bey", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, sayı 19. İstanbul, 1988, s.18.

⁷ Erdem, Paydaş, *a.g.e.*, s.81; Woods, *a.g.e.*, s.145.

⁸ Tagriberdi'den naklen İlhan Erdem, "Osman Bey'in Ölümünden Uzun Hasan Pağşah'a Akkoyunlular (1435-1456)", *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XX, Sayı 32, Ankara, 2002, s.125.

⁹ Erdem, *a.g.e.*, s.159; Mükrimin.H. Yınanç, "Akkoyunlular", *İslam Ansiklopedisi (İA)*, C. II, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, s. 259.

Uzun Hasan, hâkimiyetinin ilk yıllarında Memluklu Sultan'ı Seyfeddin Eşref İnal ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Genel olarak, Akkoyunlu topraklarını çevreleyen Osmanlı, Memluk ve Karakoyunlu devletlerine karşı görünürde iyi geçinmek ve kendisini kuvvetli hissettiği zamanlarda bu devletlere karşı savaş açmaktan çekinmemek Uzun Hasan'ın bu dönem için dış politikada yürüttüğü en önemli silahı olmuştur.¹⁰

Uzun Hasan hâkimiyeti ele geçirdikten sonra Akkoyunlu saltanatı uğrunda taht kavgasında iddiası süren kardeşi Cihangir'le aynı zamanda, kardeşine yardım eden Karakoyunlulara karşı da mücadele etmek zorunda kaldı. Bölgenin kuvvetli ordusuna sahip olan Memluk Devleti, Karakoyunluların Diyarbakır'a hücum edeceğinden rahatsız olmasına rağmen, Uzun Hasan'a açık bir şekilde yardım etmedi. İlk müracaatından sonuç elde edemeyen Uzun Hasan, bu defa Urfa hâkimi olan diğer kardeşi Üveys Bey'in aracılığı ile Memluk sultanından yardım istedi¹¹. Bu defa da Memluklardan yardım alamayan Akkoyunlu hükmdarı, Mayıs 1457'de Karakoyunlu emiri Rüstem ibn Tarhan'ın 20 000 kadar askeri ile savaşmalı oldu. Savaşın başlarında Karakoyunlu ve Cihangir'in birleşik kuvvetleri üstünlük elde etse de, sonradan Afşar, Emirli, Haydarlı, Musullu, Pürnek ve Koca-Hacılı gibi Türkmen aşiretlerinin gücünden istifade eden Uzun Hasan, parlak bir zafer kazandı. Bu savaşta Uzun Hasan'ın zafer kazanmasında etkili olan sebeplerden biri de Cihangir ve onun askerlerinin korkuya kapılarak panik içinde savaş meydanından kaçmaları olmuştur. Cihangir Mardin'e kaçabilse de, Karakoyunlu emirleri olan Rüstem ibn Tarhan ve Ali Şeker Baharlı esir olarak yakalandılar. Rüstem ibn Tarhan ve 1700 esirden yaklaşık 500'ü idam edildi¹².

Uzun Hasan, kazandığı bu zaferin sevincini paylaşmak için Osmanlı ve Memluk devletlerine zafernameler gönderdi. Osmanlı yönetimi bu zaferi önemsemese de, Memluk Sultanı Eşref İnal ise, Uzun Hasan'ın bu zaferine çok sevinerek, ona tebrik mektupları ile cevap vermiştir¹³. John Woods, konuyla ilgili araştırmasında Memluk kroniklerinden faydalanarak Diyarbakır'dan Kahire'ye giden Akkoyunlu elçisinin Memluk Sultanı'na hediye olarak mağlub edilmiş Karakoyunlu askerlerinin silahlarını getirdiğini bildirmektedir¹⁴. Ebubekr Tihrani komşu ülkelerden Uzun Hasan'a gelen tebriklerle ilgili olarak şöyle yazmaktadır: “*Her tarafıdan... armağan ve hediyeler gelmekte idi. Bunların arasında Hüseyin Hacı tarafından getirilmiş Mısır Sultanı ve Rum padişahının hediyeleri de var idi*”¹⁵.

¹⁰ A.S. Erzi, “Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar”, *Türk Tarih Kurumu (TTK) Bülteni*, C. XVIII, Sayı 70, Ankara, 1954, s. 208.

¹¹ S. Cöğçe, *Otlukbeli Savaşına Kadar Akkoyunlular. Türkmen Akkoyunlu İmparatorluğu*, Hazırlayanlar: N.A. Akkoyunlu, A.Şen, Ankara, 2003, s.128.

¹² Tihranî, *a.g.e.*, 1998, s.151; Woods, *a.g.e.*, s.150-151; Tofiq Necefli, *Karakoyunlu ve Akkoyunlu Devletlerinin Tarihi Müasir Türk Tarihşinashında*, Bakü, Çaşıoğlu yay., 2000, s.100.

¹³ Mükrimin H. Yınanç, “Cihan-Şah”, *İA*, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, s.180; Erdem, *a.g.e.* s.130; Woods, *a.g.e.*, s.151.

¹⁴ Woods, *a.g.e.*, s.162, dipnot 88.

¹⁵ Tihranî, *a.g.e.*, s.132.

Rüstem ibn Tarhan üzerinde kazanılan zafer Akkoyunlu tarihinde dönüm noktası idi ve Uzun Hasan için başarıların kapısını açmış oldu. Bu savaştan sonra Karakoyunlular uzun zaman Akkoyunlular üzerine hücum etmedi. Cihangir Mirza ise, Akkoyunlu umerası arasında itibarını kaybederek hakimiyetten uzaklaştı. O, Uzun Hasan'ın teklifini kabul ederek oğlu Ali Han Mirza'yı Akkoyunlu Sarayı'nda rehine bıraktı. Kendisine ise, 1469'da gerçekleşen ölümüne kadar Mardin hakimliği görevi verildi. Böylece Akkoyunlu Beyliği'nde iç sorunlara son verildi ve ülke Kara Osman dönemindeki sınırlarına ulaşmış oldu¹⁶.

Uzun Hasan'ın çabalarıyla Akkoyunlu Beyliği kısa zamanda gelişerek bölgenin güçlü devletlerinden biri haline geldi. Eskiden, özellikle Akkoyunlu şahzadelerini kendine doğru çekerek beyliğin iç işlerine karışan Memluk Devleti, artık bunu yapamıyordu. Uzun Hasan da bu dönem için Memluk Sultanı Eşref İnal'a karşı iyi ilişkilerin korunup saklanması için idi. Anlaşılan o ki, Uzun Hasan'ın bu dönem için yürüttüğü siyaseti, güçlü oluncaya kadar komşu devletlerle iyi ilişkileri devam ettirmek olmuştur¹⁷.

Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan, 1457'de Diyarbakır civarında Cihangir Mirza ve Rüstem'in komandanlığı altında Karakoyunlu ordusunu ağır yenilgiye uğrattı. Akkoyunlu hükümdarı kazandığı bu zaferi mektupla Mısır Sultanı Seyfeddin Eşref İnal'a yazdı ve Memluk Sultanı bu haberdan memnun olduğunu bildirdi.¹⁸ Fakat 1461 yılında Mısır Sultanı Sefyeddin'in ölümünden sonra Akkoyunlularla Memluklar arasındaki siyasi ilişkiler tekrar bozulmaya başlamıştır. Uzun Hasan'ın son derece iyi ilişkiler içinde olduğu Mısır Sultanı Eşref İnal ölmüş ve 1461 tarihinde iktidara geçen sultan Hoşkadem'e karşı Memlukların Şam valisi Canım Eşref isyan çıkarmıştı. Uzun Hasan'ın itirazına rağmen onun isyanı desteklemesi ile ilgili yanlış bilgiler alan Sultan Hoşkadem, valiyi ve taraftarlarını cezalandırmak için bir ordu gönderdi. Bu zaman Akkoyunlu hükümdarının Kahire'nin rahatsızlığına son vermek adına Canım Eşref'i Urfa'da öldürmesi Sultan Hoşkadem'in rahatsızlığına son verdi ve böylece Memluk ordusu geri döndü, böylece iki devlet arasında meydana gelen gerginlik ortadan kaktı.¹⁹ Fakat 1462 yılında iki devlet arasında siyasi ilişkilerin yeniden gerginleşmesi Uzun Hasan'ın Kahire ile ilişkilerinde bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Öyle ki, Uzun Hasan, Memluk Sarayı'nda başlayan siyasi buhrandan faydalanarak Memluk sınırlarına doğru ordu gönderdi. Faruk Sümer'in tespitlerine göre aynı yılda Uzun Hasan Hısn-ı Keyf kalesini işgal ederek oradaki Eyyubi hükümlerine son vermişti. Bunun devamı olarak Bayburt kalesi de Akkoyunlu sınırları içine katıldı.²⁰

¹⁶ Tihranî, *a.g.e.*, s.49;

¹⁷ Erzi, *a.g.m.*, s.208.

¹⁸ Tihranî, *a.g.e.*, s. 151; Sümer, *a.g.m.*, s. 21.

¹⁹ Woods, *a.g.e.*, s. 170-171; Seyfettin Erşahin, *Akkoyunlular: Siyasal, Kültürel, Ekonomik ve Sosyal Tarih*, Ankara, 2002, s. 77.

²⁰ Sümer, *a.g.m.*, s. 22.

Fakat bu dönem Karaman Beyliği'nde yaşananlar iki ülke arasındaki bu problemleri arka plana atmıştır.

Karaman Beyi İbrahim'in ölümünden sonra başlayan taht mücadelesinde Akkoyunlu ile Memluk devletleri İbrahim'in oğlu İshak'ı desteklerken, Osmanlı Sultanı Pir Ahmed'in hâkimiyete getirilmesini istemiştir. A. S. Erzi, bu konuyla ilgili Memluk tarihçisi İbn Tağrıberdi'nin verdiği bilgilere dayanarak: "*O dönemde Sultan Hoşkadem'le Uzun Hasan arasında Osmanlılara karşı bir ittifak kurulmuştu*"²¹ demektedir. 1464 yılının Eylül ayında Uzun Hasan Karaman'a müdahale ederek, Konya, Beyşehir, Akşehir, Aksaray, Develi ve Kayseri'yi ele geçirdi. Onun desteği ile İshak, Karaman'da beyliğe getirildi. O, Cuma hutbesini Sultan Hoşkadem'in adına okuttu. Bu olay Uzun Hasan'la İshak'ın Memluk Sultanı ile iyi ilişkilerde olduğunu göstermektedir. Bu durum Hoşkadem'i memnun etse de Pir Ahmed'i destekleyen Sultan II Mehmed'i rahatsız etmekte idi.²² Uzun Hasan, Karaman seferi ile ilgili Memlukilerin Darendede ve Divriyi naiblerine mektup göndermiş, ayrıca 3 Ocak 1465'de de Sultan Hoşkadem'e durumu bildirmek için Kahire'ye kendi elçisini göndermişti.²³ Bu gelişmeler Karaman probleminin Akkoyunlu-Memluk arasında iyi ilişkilerin kurulmasında önemli rol oynadığını kanıtlamaktadır.

Bir süre sonra Uzun Hasan'ın bazı istekleri doğrultusunda Akkoyunlu-Memluk ilişkilerinin yeniden bozulmaya başlamıştır. Seyfettin Erşahin'e göre 1464'de Pazuki Kürtleri Haleb-Erzincan yolunu gözetim altında tutan Gerger'e hücum ederek valiyi öldürdüler ve şehrin anahtarlarını Uzun Hasan'a takdim ettiler.²⁴ Uzun Hasan'ın Gerger kalesini ablukada tutan Memluk ordusunu kovarak kalenin gözetimini ele geçirmesine ilişkin haber, 1465 yılının Ocak ayında Sultan Hoşkadem'e iletildi. Kuşkusuz, bu olay Kahire'de yeniden ciddi rahatsızlığa neden oldu. Bir ay sonra Uzun Hasan'ın elçisi Kahire'ye giderek, Gerger kalesinin anahtarlarını Harput kalesi ile değiştirmeyi ve 10 000 dinar tazminat vermeyi talep etti. Sultan Hoşkadem Osmanlılara karşı önemli müttefiki olan Akkoyunlu'yu kaybetmemek adına bu teklifi kabul etmek zorunda kaldı ve böylece Harput valisi Melik Aslan Dulkadir'i zor durumda bıraktı.²⁵

Akkoyunlular için stratejik açıdan önemli olan Harput kalesini ele geçirmek için büyük imkânlar elde eden Uzun Hasan, 1465'de Gerger kalesini Memluklara teslim ederek Harput üzerine yürüdü. Sultan Hoşkadem, Uzun Hasan'a "*Harput'u yardım olsun diye Melik Aslan'a verdim, fakat kaleyi ondan alabilirsen al*" dese de öte taraftan da Melik

²¹ Erzi, *a.g.m.*, s. 209.

²² Erşahin, *a.g.e.*, s. 77-78.

²³ Erzi, *a.g.m.*, s. 217.

²⁴ Erşahin, *a.g.e.*, s. 77.

²⁵ Rafet Yınanç, *Dulkadir Beyliği*, Ankara, TTK Basımevi, 1989, s. 59; Walther Hins, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*, Çeviren: Tevfik Bıyıklıoğlu, Ankara, TTK Basımevi, 1948, s. 121; Woods, *a.g.e.*, s. 170-171; Erşahin, *a.g.e.*, s. 77.

Aslan'a gizli bir şekilde yardım etmekte idi.²⁶ Memluk Sultanı'nın bu tutumuna rağmen Uzun Hasan Elbistan hâkimi Melik Aslan Dulkadir'i yenerek Harput'u ele geçirdi ve Malatya'yı ve Elbistan'ı kuşattı. Akkoyunlulara yenilen Melik Aslan, Uzun Hasan'a barış anlaşması önermek zorunda kaldı. Uzun Hasan'ın veziri vasıtasıyla yürütülen konuşmalardan sonra Dulkadir hâkimi ile anlaşmaya varıldı. Bu anlaşmaya göre kale Akkoyunlulara teslim edildi. Harput kalesinin Akkoyunlular tarafından ele geçirilmesi Akkoyunlu-Memluk ilişkilerini belli ölçüde zora soktu.²⁷ Fakat Osmanlıların Dulkadir topraklarına yönelik hücumlarını dikkate alan Sultan Hoşkadem, Uzun Hasan'la ilişkileri tekrar güçlendirmeye ihtiyaç duyduğu için Harput'un işgaline göz yumdu ve dolayısıyla bu barışmış oldu.²⁸ Harput'un ele geçirilmesi ile bağlı olarak Ebu Bekr Tihranî'ye göre, Uzun Hasan Melik Aslan'ın bulunduğu yere doğru hareket ederken çıkmaza giren Melik Aslan, Cihan nehrinin sahilinde adamlarını Uzun Hasan'ın yanına göndererek kaleyi teslim etti. Uzun Hasan merhamet edip ona 4 bin eşrefi gönderdi ve oradan da kışlağa yol aldı.²⁹ Dönemin kaynaklarının teyid ettiği gibi Uzun Hasan'ın, aslında Harput kalesini 4 bin eşrefi karşılığında elde ettiği söylenemez. Anlaşıldığı kadarıyla Dulkadir hükümdarı ile iyi ilişkileri korumak adına bu para Uzun Hasan tarafından ona hediye edilmiştir. Kuşkusuz, Harput kalesinin Akkoyunluların gözetimi altına alınması Akkoyunlu-Memluk ilişkilerini belli ölçüde olumsuz yönde etkilemiş ve Uzun Hasan, bu olumsuz etkinin derinleşmemesi hususunda çaba göstermiştir. Uzun Hasan Memlukilerle ilişkilerde son derece dikkatli olsa da Gerger kalesi ile ilgili problem iki devlet arasındaki ilişkileri epey geginleştirirmişti.

Karakoyunlu tehlikesi Uzun Hasan'ı Memluk Sultanı Hoşkadem ile ilişkileri iyileştirmeye mecbur etmiştir. Buna göre Akkoyunlu hükümdarı feth ettiği yerleri geri iade edecek, karşılığında Memlukiler Harput'a ilişkin taleplerinden vaz geçeceklerdi.³⁰ Uzun Hasan, 16 Şubat 1466 yılında Urfa valisi Musa Türkmen'i kalenin anahtarlarını Sultan Hoşkadem'e takdim etmek için Mısır'a gönderdi. Aynı sene Mart ayında Uzun Hasan Memluk Devleti ile ilişkileri normal hale getirmek ve Harput kalesi ile ilgili ortaya çıkan anlaşmazlığı ortadan kaldırmak için annesi Saray Hatun başkanlığında elçi heyetini Kahire'ye gönderdi. Saray Hatun, Akkoyunlu-Memluk ilişkilerini iyileştirmek için epey çaba harçanmış ve bu samimi ilişkilerden Sultan Hoşkadem memnun kalmıştır.³¹

Bu dönem Akkoyunlu-Memluk ilişkilerinin iyileşmesinde dış olayların etkisinin olduğunu unutmamak gerekir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin Karaman beyliğini sınırları içine almasından sonra Mısır Sultanlığı'nın etkisinde olan Dulkadir beğliğine

²⁶ Woods, *a.g.e.*, s. 210.

²⁷ Yınanç, *a.g.e.*, s. 60; Erşahin, *a.g.e.*, s. 78; Erdem, Paydaş, *a.g.e.*, s. 86-87; Hms, *a.g.e.*, s. 122.

²⁸ Erşahin, *a.g.e.*, s. 78.

²⁹ Tihranî, *a.g.e.*, s. 210.

³⁰ Erdem, Paydaş, *a.g.e.*, s. 88.

³¹ Yınanç, *a.g.e.*, s. 60; Erşahin, *a.g.e.*, s. 78; Hms, *a.g.e.*, s. 122.

siyasi baskısını artırması ve Karakoyunlu Cihanşah'ın Akkoyunlu Devleti'nin varlığını tehdit etmesi gibi dış gelişmeler Akkoyunlu-Memluk ilişkilerini olumlu olarak etkilemiştir.

Azerbaycan Akkoyunlu Devleti ile Memluk Devleti İlişkileri

Uzun Hasan, 10 Kasım 1467'de Karakoyunlu Cihanşah'ı mağlup ederek Azerbaycan'da siyasî yönetimi ele geçirdi. 1468'den sonra Akkoyunlular beylik yönetiminden başkenti Tebriz olan Azerbaycan Akkoyunlu Devleti haline gelmiştir. Uzun Hasan, Karakoyunluları ortadan kaldırıp, Timurluları da Horasan bölgesine hapsedince, Osmanlı Devleti'ne karşı yalnız kalmama düşüncesinden Memluktulerle iyi geçinmenin gerekli olduğunu anlamış ve Kahire'ye bağlılığını bildirmişti. Kuşkusuz, bu ilişkilerin Memluk Sultanı için de önemi olmuştur. Bu dönemde Memluk Sarayı'ndaki iktidar mücadelesini Kayıtbay kazanmıştı. Bu nedenle Uzun Hasan, 1468 yılı Ağustos ayında Kayıtbay'a dostluk duygularını iletmek için bir tebrik mektubu gönderdi.³² Bunun üzerine Sultan Kayıtbay da, Uzun Hasan'ı Azerbaycan'da kazandığı zaferleri ve bu bölgedeki yeni konumu münasebetiyle tebrik etmek için Tebriz'e bir elçi gönderdi. Ebu Bekr Tihranî bu konuyu şöyle dile getirmektedir; *“Mısır Sultanı Kayıtbay tarafından gönderilmiş elçi gösterişli bir biçimde ve değerli hediyelerle Akkoyunlu Sarayı'na gelip, Uzun Hasan'ı kazandığı zafer münasebetiyle tebrik ederek sadakat ve dostluk içeren belâğatli bir mektub takdim etti. O da saygıyla karşılanıp, daha sonra da büyük hediyelerle Kahire'ye uğurlandı.”*³³

Uzun Hasan, 1469 yılının ortalarında Hasan Ali'den alınan yerlerin anahtarlarını Sultan Kayıtbay'a göndererek ondan sultanlık giysisi istedi. Kayıtbay, bu talebi kabul ederek Uzun Hasan'nın kazandığı zaferleri ve hükümdarlığını yasallaştırdı.³⁴

Bu dönem Doğu Anadolu beyliklerini ele geçirmek uğrunda Osmanlılarla Memluktuler arasında siyasî çekişmeler keskinleşmişti. Özellikle Memluk Sultanı'na bağlı olan Dulkadir Beyliği bu çekişmenin merkezinde yer almıştır. Bu durumdan faydalanan Uzun Hasan, Akkoyunlu sınırlarını güney-batı yönünde genişletmeye başlamıştı. Ama Dulkadir hâkiminin Memluk Sultanı ile ilişkilerinin kötüleşmesi Akkoyunlu-Memluk münasebetini de etkilemiştir. Öyle ki, Dulkadir hâkimi Şahsuvar Bey 1469 yılında Kahire'ye bir elçi göndererek Sultan Kayıtbay'dan hâkimiyetinin tanınmasını ve aynı zamanda Memluktulerin talep ettiği Antep bölgesinin geri verilmesi karşılığında Haleb'de bir Dulkadir taburunun yerleştirilmesine izin vermesini istedi. Memluk Sultanı, Şahsuvar Bey'in taleplerini reddederek Dulkadir Beyliği'ne karşı savaş hazırlığına başladı. Bu sırada Uzun Hasan'ın Fırat boyu bölgelerini ele geçirme haberi Kahire'de paniğe neden oldu. Memluk Devleti Akkoyunluların Dulkadirilerle birleşerek Haleb'e hücum edebileceklerinden ciddi bir şekilde rahatsız idi.³⁵

³² Erşahin, *a.g.e.*, s. 78.

³³ Tihranî, *a.g.e.*, s. 293.

³⁴ Woods, *a.g.e.*, s. 114-115; Erşahin, *a.g.e.*, s. 78-79.

³⁵ Yınanç, *a.g.e.*, ss. 69-70.

Dönemin kaynaklarından anlaşıldığı kadarıyla, sonraki gelişmeler de bu durumu teyid etmektedir. 1471'in Şubat ayında Uzun Hasan'la Dulkadir hâkiminin Haleb'e sahip olmasını engellemek için Emir Yaşbey Kahire'den Haleb'e doğru yürüyüşe başladı ve Haziran ayında Anteb kalesini kuşatarak ele geçirdi.³⁶

Osmanlı Devleti'nin Dulkadirililere yardım edeceğinden dolayı tedbir alan Sultan Kayıtbay, Osmanlı Devleti ile anlaşmaya başladı. O, Sultan II. Mehmed'e elçi göndererek Şahsuvar Bey'i himaye etmemesini istedi ve bunun karşılığında Dulkadir Beyliği'ni ona vereceğini vadetti. Osmanlı Sultanı, Kayıtbay'ın söz konusu bu teklifine olumlu yanıt verdi ve böylece Şahsuvar'ı desteklemedi. Ayrıca Emir Yaşbey'e erzak yardımı edeceği sözü de verdi.³⁷

Osmanlı Devleti ile anlaşmaya varan Memluk Sultanı, Akkoyunlu Uzun Hasan'la da anlaşma yapmada kararlı idi. Çünkü Dulkadir yöneticilerini açık bir şekilde savunan Uzun Hasan'ın Memlük ordusunun Dulkadir topraklarına yürüyüşü halinde ne yapacağı da belli değildi. Ortadaki bu durum kuşkusuz ki, Memluk Sultanı'nı rahatsız ediyordu. Muhammed Halebi'nin yazdığına göre, 17 Ağustos 1471'de, Memluk emirlerinden biri olan Yaşbey, savaşta iştirak eden ordu kadısı Muhammed Halebi'ni bununla bağlı olarak Akkoyunlu Sarayı'na gönderdi.³⁸ Muhammed Halebi, 24 Eylül'de Tebriz'e gelerek Uzun Hasan'la görüştü. Elçi, Emir Yaşbey'in mektubunu ona takdim etti.³⁹ Uzun Hasan Memluk elçisi ile yapılan anlaşmada tek taraflı olarak fikir beyan etmeyip, orta yolu tuttu. Elçiyi diplomatik kurallara uygun yolcu eden Uzun Hasan, böylece, Mısır Sultanı'nı desteklemiş oldu.

Memluk ordusu 1472'nin Nisan ayında Dulkadirililere karşı yürüyüşe başladı. Memluk ordusu Şahsuvar Bey'in sığındığı Zamantı Kalesi'nin ele geçirerek onu esir aldı. Şahsuvar Bey'in Kahire'de idam edilmesinden sonra Memluk Sultanı Dulkadir tahtına onun kardeşi Şahbudak Bey'i atadı. Şahbudak Bey de, Memluklara karşı sadakat yemini etti.⁴⁰

Bu dönemde Uzun Hasan, Akkoyunlu Devleti'ni bölgenin büyük devletlerinden biri haline getirmişti. Bu durumda Akkoyunlular bölgenin diğer iki büyük güçlü devleti olan Osmanlı ve Memluklülere karşı mücadele etmek zorunda kalmıştır. Uzun Hasan'ın batılı müttefiklerinden, özellikle de Venedik'ten gelecek olan ordu desteğini alabilmek için Akdeniz'e açılan bir koridora ihtiyacı oluşu Memluklülere karşı mücadelenin nedenlerinden biri olarak gösterilebilir. Böylece, Uzun Hasan Memluk valilerine ve ona bağlı olanlara karşı tehditler yöneltti. Besni valisine göndermiş olduğu

³⁶ Muhammed el-Halebi, *Pahod Emira Yaşbeka*, Arapçadan Rusça'ya çeviren: Ziya. Bünyatov, T. Hasanova, Bakü, Elm Yay., 1985, s. 4.

³⁷ Yınanç, *a.g.e.*, s. 72-74.

³⁸ Halabi, *a.g.e.*, s. 5.

³⁹ *Aym eser*, s. 7.

⁴⁰ *Aym eser*, s. 5; Yınanç, *a.g.e.*, s. 76.

bir mektupta Memluk Sultanı'nın kölelikten geldiğini belirtiyordu. Dulkadiroğlu Şahbudağ'a yazdığı mektupta ise topraklarını Akkoyunlu Devleti sınırlarına katmayı talep ediyordu.⁴¹ Ayrıca Uzun Hasan'nın kutsal yerler olan Mekke ve Medine şehirleri üzerinde hükümlanlığa iddialı olması Memluk Devleti ile münasebetlerde yeni bir anlaşmazlığa kapı açtı.⁴² Uzun Hasan'nın bu iddiası onun Akkoyunlu Devleti'ni İslam dünyasının en büyük devleti haline getirmek isteğinin olduğunu göstermektedir.

Fakat o dönemde Akkoyunlu Devleti'nin Doğu Anadolu'da topraklarını genişletmek uğruna Osmanlı Devleti ile mücadeleye girmesi ve Batı Avrupa devletleri ile özellikle de yakın müttefiki olan Venedik'ten gönderilen silahları elde etmek için Karaman'a doğru yürümesi beklenen sonucu vermedi. Ağustos, 1472'de Yusuf Mirze'nin rehberliğinde Akkoyunlu ordusu Beyşehir yakınlarında Osmanlılarla yapılan savaşta yenilgiye uğradı.⁴³ Uzun Hasan'nın, Karaman mağlubiyatından sonra, Memluk Sultanı'nın gözetiminde olan Suriye topraklarından geçmekle Akdeniz kıyılarına varmaktan başka çaresi kalmamıştı. Bu yüzden aynı yılın Ekim ayında Akkoyunlu hükümdarı Akdeniz'de Venedik donanması ile bağlantı kurmak amacıyla Suriye yönüne yürüdü. Malatya, Kâhta ve Gerger kalelerini ele geçirerek, Haleb'e yaklaştı. Bu sırada Uğurlu Mehmed'in rehberliğinde Akkoyunlu ordusu Fırat nehri üzerinde bulunan Birecik'i ele geçirdi. Akkoyunlu hükümdarı 1472-1473. yıllar arasında Venediklerin göndereceği ateşli silahları elde etmek için Memluk toprakları olan Birecik ve Haleb şehirlerini ele geçirmeli idi⁴⁴. Bu durumu Uzun Hasan'ın Birecik'in kuşatması esnasında Neopol kralı Ferdinan'da G. Barbaro aracılığı ile gönderdiği mektubda kanıtlamaktadır. Mektubta konuyla ilgili "...*Memluk sultanı ile önceleri dost idik, ancak onun kötü amelleri yüzünden şu anda düşman olub, ona karşı yürümekteyim. Şu anda Suriye üzerine yürüyorum. Birecik adlı yerde savaşıyoruz. Allahın inayeti ile burayı ele geçireceğiz. Bundan sonra ise, Allah nasip ederse, Fırat nehrini geçeceğiz*" bilgileri verilmektedir⁴⁵. Bundan sonra Dulkadir hâkimi Şahbudak Bey, Mısır Sultanı Kayıtbay'dan yardım istemek zorunda kalmıştı. Memluk Sultanı da bu durumu dikkate alarak Aralık 1472'de Emir Yaşbey komutasında Memluk ordusunu Akkoyunlulara karşı savaşa göndermiştir.

Uzun Hasan'ın Osmanlı Sultanı ile ilişkilerinin gerginleştiği bu dönemde Akkoyunlu ordusu Uğurlu Mehmed'in başkanlığında Memluklularla savaşta pek muvaffak olamadı. Böylece Akkoyunlu ordusu Nisan 1473'te Memluklu ordusu karşısında dayanamayarak Birecik'i terk edip, Fırat nehri boyunca geri çekilmek zorunda kalmıştır.⁴⁶

⁴¹ Woods, *a.g.e.*, s. 130; Erşahin, *a.g.e.*, s. 79.

⁴² Erşahin, *a.g.e.*, s. 79.

⁴³ Necefli, *a.g.e.*, s. 128.

⁴⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*. II cilt, s.96.

⁴⁵ Şerafettin Turan, "Fatih Mehmet- Uzun Hasan mücadelesi ve Venedik", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. III, Sayı 4-5. Ankara, 1965, s.106-107.

⁴⁶ Hıns, *a.g.e.*, s. 122; Woods, *a.g.e.*, s. 114-115; Yınanç, *a.g.e.*, s. 77; Erşahin, *a.g.e.*, s. 79; Şahin Farzaliyev, *Azerbaycan XV-XVI. Asırlarda*, Bakü, Elm Yay., 1983, s. 106.

Uzun Hasan'ın bu durumundan faydalanan Osmanlı Sultanı, Akkoyunlu-Memluk ilişkilerini daha da bozmak için çalışmıştır. Osmanlı Devleti'nin Karaman Beyliği'ni ele geçirmesi ve aynı zamanda Maraş ile Elbistan'a hakim olan Dulkadir Beyliği'nin Osmanlı Devleti'ne sığınması Akkoyunlularla birlikte Memluk Devleti'ni de ciddi bir şekilde rahatsız ediyordu. Bu aralar Uzun Hasan'ın Venedik ülkesine gönderdiği elçisi Osmanlı askerleri tarafından yakalanmıştı. Ele geçirilen mektupta Uzun Hasan Osmanlı ve Memlukulular aleyhine birlikte hareket edilmesini önermekte idi⁴⁷. Fatih Sultan Mehmet de durumu değerlendirerek aleyhlerinde yazılmış mektubu özel elçisi ile Kahire'ye ulaştırdı. Böylece, Fatih Sultan Mehmet Akkoyunlulara karşı savaşta Memluk Devleti'nin tarafsız kalması için Sultan Kayıtbay'ı ikna edebildi⁴⁸.

Uzun Hasan'ın Osmanlı Devlet ile mücadeleye girdiği için, Mısır Sultanlığı'na karşı daha dikkatli davranması gerekirdi. Ayrıca Venedik ile yapılan anlaşma gereğince oradan Akdeniz kıyılarına gelecek silahları almak için, Mısır ve Suriye hükümdarı olan Kayıtbay'ın kontrolünde bulunan topraklar geçmeli idi. Bu yüzden Uzun Hasan Memlukulara karşı mücadele etmek zorunda kaldı⁴⁹. Fakat, Bilecik'te Emir Yaşbey komutasında Memluk ordusuna mağlub olan Uzun Hasan bu planını da gerçekleştiremedi. Aynı zamanda Osmanlı Devleti de Hıristiyanlarla işbirliği yaptığı için sürekli Uzun Hasan'la Kayıtbay'ın arasını açmaya çalışmaktaydı⁵⁰.

Şerafettin Turan'nın belirttiğine göre Akkoyunlu ordusunun Birecik'i kuşatmasıyla ilgili olarak aralarında ihtilaf ortaya çıkması yüzünden Memluk Sultanı Kayıtbay, Akkoyunlu-Memluk ilişkilerinde ortaya çıkmış gerginliği ortadan kaldırmak için önemli bir girişimde bulundu. Şöyle ki, o, 1473 yılının Temmuz ayında barış teklifi etmek için Akkoyunlu hükümdarının Erzincan'daki ordugâhına bir elçi göndermişti. Uzun Hasan, Memluk elçisine sultanın arzu ettiği her şeyi yapmaya hazır olduğunu bildirerek barış teklifini kabul etmiş ve elçi ile birlikte kendi adamını da Mısır Sarayı'na uğurlamıştır.⁵¹

Akkoyunlu Devleti ile Mısır Memluk Devleti arasındaki 1473 barış görüşmeleri gerginliği tamamen ortadan kaldıramadı. Çünkü 1474 yılının ortalarında Uğurlu Mehmed merkezi yönetime karşı Şiraz'da isyan çıkardığı zaman Memluk Sultanı onu savundu. Memluk Sultanı Uzun Hasan'ın ülkesinin kuzey sınırlarına sık sık baskınlar ettiğini dikkata alarak, kendisine muracaat eden Uğurlu Mehmed'e Irak'a gitmek için yardım etti⁵². Buna rağmen, Uğurlu Mehmed yenilgiye uğrayarak kardeşi Maksud

⁴⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı tarih II cilt*, s. 96-97; "Fatih Sultan Mehmed", *Osmanlı Tarih Ansiklopedisi*, C. 3, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul, s. 61.

⁴⁸ Halil İnalçık, "II Mehmet", *İA*, C. VII, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, s.526.

⁴⁹ E. Konukçu, *Otlukbeli Paneli*, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1997, s.14.

⁵⁰ *Aynı yer*.

⁵¹ Turan, *a.g.e.*, s. 120.

⁵² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*. II cilt, s.105.

Mirze'nin yönetimi altında bulunan Bağdad'a sığındı. Fakat o, burada beklediği yardımı alamayınca Urfa valisi Uveys'in yönetimi altında bulunan topraklara geçerek, Memluk ordusu ile birleşti. 1475'te onun buradan da ayrılarak Haleb valisine sığınması Uzun Hasan'ın harekete geçmesine neden olmuştur. Temmuz ayında Akkoyunlu ordusu Uğurlu Mehmed'i mağlub ederek Haleb valisi İnal el-Hâkim'i de öldürdü. Haleb valisinin öldürülmesi Sultan Kayıtbay'ı rahatsız etmekte idi. Uzun Hasan bu olaydan sonra Mısır'la ilişkilerin daha da gerginleşmesine neden olmamak için geri dönmek zorunda kaldı.⁵³

Uğurlu Mehmed gönderilen Akkoyunlu ordusuna karşı savaşta yaralansa da, savaş meydanından kaçabildi. O, yenilgiden sonra annesini Memluk Sultanı'nın yanına göndererek, sultandan babası ile barışmak için aracı olmasını rica etmişti⁵⁴. Olayların sonraki gelişimi Memluk Sultanı'na edilen ricadan olumlu cevabın alınmadığını göstermektedir. Bunun üzerine Uğurlu Mehmed, Osmanlı Padişah'ı Fatih Sultan Mehmed'e sığınmak zorunda kaldı. Mısır Sultanı'nın Uğurlu Mehmed'e yardım etmemesine rağmen, Uzun Hasan ile Sultan Kayıtbay arasındaki siyasi gerginlik ortadan kalkmamıştır.

Uzun Hasan'ın 1478 yılında gerçekleşen ölümünden sonra Akkoyunlu Devleti'nde tahta çıkan Sultan Yakub'un iktidarı için en önemli ve ciddi tehlikeyi Memluklular oluşturmaktaydı. Akkoyunlu tarihçisi Fazlullah İbn Ruzbihan Hunci, Memluk serkerdesi Yaşbey'in Akkoyunlu Devleti sınırlarına yürüyüşü hakkında şunları söylemektedir ; *“Uzun Hasan'ın ölümünden sonra Yaşbey, Acem topraklarını işgal etmek kararına geldi. O, Mısır, Şam ve Haleb'in 100 000 ordusunu bir araya getirerek Ruhan'ı kuşatım altına aldı. Kutbeddin Bektaş kahramanlık mucizesi göstererek Yaşbey'in 40 000 ordusuna karşı dayandı. Yakub onu cezalandırmak için Bayandur Bey'i, Süleyman Bey Bican'ı ve Halil Bey Bektaş'ı Diyarbakır yolu ile yardıma gönderdi. Varır varmaz bu üç bey Yaşbey'e Müslümanların yüce Ramazan ayında savaşması hususunda açıklama talep ettiler. Fakat Yaşbey Urfa'ya ele geçirmek için hücumu daha da hızlandırarak Akkoyunlulara karşı tavır aldı”*⁵⁵. Ortaya çıkan savaşı Mısırlılar kaybetmiş ve Emir Yaşbey, Kansu Yahyavi, Özdemir, Dımaşk dargası olan Haleb'in emiri de esir olarak ele geçirilmişti⁵⁶. Böylece, Urfa zaferinden sonra Akkoyunlu-Memluk ilişkileri biraz daha keskinleşmiştir. Hatta Sultan Yakub'un Memluk esirlerini serbest bırakmasına rağmen, iki ülke arasındaki ilişkilerde olumlu yönden ilerleme görülmemiştir.⁵⁷ Bir müddet sonra Osmanlı şahzadesi Cem Sultan'a sığınacak verdiği için Sultan II. Bayezit'le ilişkileri zora giren Sultan Kayıtbay, esirlerin karşılıklı olarak değiştirilmesi ve Sultan Yakub'un ortaya çıkan durumla ilgili özür dilemesi sonucunda

⁵³ Sümer, *a.g.m.*, s. 25; Hins, *a.g.e.*, s. 123.

⁵⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*. II cilt, s.96.

⁵⁵ Hunci Fazlullah İbn Ruzbihan, *Tarih-i Alam-Ara-yi Amîni*, Ruscaya çeviren: T. Minorskiy, Editor: Ziya Büniyatov ve Oktay Efendiyev, Bakü, Elm Yay., 1987, s. 61-62.

⁵⁶ Ruzbihan, *a.g.e.*, s. 62; Necefli, *a.g.e.*, s. 135.

⁵⁷ Erdem, Paydaş, *a.g.e.*, s. 132.

Akkoyunlu Devleti ile ilişkileri iyileştirdi ve Akkoyunlu hac kervanının Mekke'ye gitmesine izin verdi.⁵⁸

Osmanlı şehzadelerinin saltanat mücadelesi Akkoyunlu hükümdarı Sultan Yakub'la Mısır hükümdarı Sultan Kayıtbay arasındaki gergin ilişkileri iyi yönde etkilemeye başlamıştır. Memluk Devleti için gerçek bir tehlikeye dönüşen Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşta Akkoyunlu Devleti ile bir araya gelmek zarurerti ortaya çıkmıştı.

SONUÇ

Akkoyunlu-Memluk Devleti ilişkileri dönemin olaylarına bağlı olarak inişli çıkışlı bir şekilde devam etmiştir. Yine siyasi beklentilere dayalı olan bu ilişkileri Osmanlı Devleti'nin de bölgede yürüttüğü dengeli politikası etkilemiştir. Doğu Anadolu'da siyasi güce sahip olmak uğrunda yaşanan bu üçlü mücadelede bazen Akkoyunlu-Memluk ittifakı görülse de, bazen de bölgede her iki devletin siyasi beklentilerinin çatışması söz konusu olmuştur.

15. yüzyılın sonlarından itibaren ciddi bir iniş yaşayan Akkoyunlu Devleti yerini Safeviler Devleti'ne bırakmıştır. Böylece doğal olarak Akkoyunlu Devleti ile ilişkileri kesilen Mısır Memluk Devleti ise, bölgede ortaya çıkan siyasi olaylara müdahale etme imkânını gittikçe kaybetmiş ve 16. yüzyılın ilk çeyreğinde güçlü Osmanlı Devleti karşısında dayanamayıp tarihe karışmıştır (1517).

⁵⁸ Woods, *a.g.e.*, s. 141; Erşahin, *a.g.e.*, s. 116.

KAYNAKÇA

Cöhçe S., *Otlukbeli Savaşına Kadar Akkoyunlular: Türkmen Akkoyunlu İmparatorluğu*, Hazırlayanlar: N.A. Akkoyunlu, A. Şen, Ankara, 2003.

El-Halebi Muhammed, *Pahod Emira Yaşbeka*, Arapçadan Rusça'ya çeviren Ziya Bünyatov, T. Hasanova, Bakü, Elm Yay., 1985.

Erdem İlhan, Kazım Paydaş, *Akkoyunlu Devleti Tarihi: Siyaset, Teşkilat, Kültür*, Ankara, Birleşik Yay., 2007.

..... "Osman Bey'in Ölümünden Uzun Hasan Padşah'a Akkoyunlular (1435-1456)", *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XX, sayı 32, Ankara, 2002, s. 103-131.

Erşahin Seyfeddin, *Akkoyunlular: Siyasal, Kültürel, Ekonomik ve Sosyal Tarih*, Ankara, 2002.

Erzi A.S., "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar", *TTK Bülteni*, C. XVIII, sayı 70, Ankara, 1954, ss. 208-217.

Farzaliev Şahin, *Azerbaycan XV-XVI. Asırlarda*, Bakü, Elm Yay., 1983.

Farzalibeyli Şahin, *Azerbaycan ve Osmanlı İmparatorluğu*, Bakü, Kür Yay., 1999.

"Fatih Sultan Mehmed", *Osmanlı Tarih Ansiklopedisi*, C. 3, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul, s. 60-73.

Hins Walther, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*, Çeviren: Tefvik Bıyıklıoğlu, Ankara, TTK Basımevi, 1948.

Hunji Fazlullah İbn Ruzbihan, *Tarih-i Alam-Ara-yi Amini*, Perevod s. Angliyskogo na Russkiy T. Minorskiy, Redaktor i prim. Ziya Bünyatov i Oktay Efendiev, Bakü, Elm Yay., 1987.

İnalçık Halil, "II Mehmet", *İA*, C. VII, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, s. 506-535.

Komisyon, *Azerbaycan Tarihi*, C. 3, Bakı Elm Yay., 1999.

Konukçu E., *Otlukbeli Paneli*, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1997.

Necefli Tofiq, *Karakoyunlu ve Akkoyunlu Devletlerinin Tarihi, Çağdaş Türk Tarihşünaslığında*, Bakü, Çaşoğlu Yay., 2000.

Petruşevskiy İ. P., "Gosudarstvo Azerbaydjana v XV Veke", *Sbornik Statey po İstorii Azerbaydjana*, Vip., 1, Bakü, 1949.

Sömer Faruk, “Akkoyunlular”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 1986, Sayı: 40, s. 1–38.

..... “Az Tanınmış Bir Türk Hükümdarı Uzun Hasan Bey”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı 19. İstanbul, 1988, s.14-20.

Tihrani Ebu Bekr, *Kıtâb-i Diyarbekriyye*, çev. Rahile Şükürova, Bakü, Elm Yay., 1998.

Turan Şerafeddin, “Fatih Mehmet-Uzun Hasan Mücadelesi ve Venedik”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 3, Sayı 4–5, Ankara, 1965, s. 68-138.

Uzunçarşılı İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, TTK Yay., 1969.

-----, *Osmanlı Tarihi*, C. 2, TTK Yay., Ankara, 1988.

Woods John E., *Akkoyunlular; Aşiret, Konfederasyon, İmparatorluk. 15. Yüzyıl Türk-İran Siyaseti Üzerine Bir İnceleme*, Çeviren: S. Özbudun, İstanbul, Milliyet Yay., 1993.

Yınanç Mükrimin H., “Akkoyunlular”, *DİA*, C. 2, İstanbul, 1988, s. 252–270.

..... “Cihan-Şah”, *İA*, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, s. 173-189.

Yınanç Rafet, *Dulkadir Beyliği*, Ankara, TTK Basımevi, 1989.